

ZPRÁVY KVM

(ZPRÁVY SLUKO) Olomouc

VYDÁVÁ

KRAJSKÉ VLASTIVĚDNÉ MUSEUM V OLOMOUCI

Březen 1957 (roč. VII)

Číslo 70

Před volbami do NV

K naší výstavě „Práce národních výborů“

Jedním z podstatných znaků, kterými se liší lidově demokratické zřízení od buržoasní republiky je skutečná vláda lidu, kdy si lid svými volenými zástupci nejen zákony dává, ale s volenými zástupci je také vsuktu provádí. Je to vpravdě nejdemokratičtější zřízení, které systémem národních výborů umožňuje vsutku všemu lidu, od poslední obce až po kraje, rozhodovat o veřejných věcech. V národních výborech lid se opravdu stává vládcem v zemi, strážcem práv a svobod lidu, má právo své zástupce a mluvčí nejen volit, ale i kontrolovat, případně odvolat, a to i během funkčního období. Už dnes vidíme s velkým uspokojením, že lid si umí vládnout a dobře spravovat své věci. Od osvobozenického zápasu, kdy se národní výbory stávaly orgány revolučního boje, staly se od r. 1945 orgány státní moci. Jejich posice byla značně posílena únorovým vítězstvím nad reakcí a zakotvena v ústavě z 9. května, nakonec pak formulována zvláštním zákonem z r. 1954 a letošními doplňky ještě více posílena, především proto, aby národní výbory mohly lépe a účinněji plnit svou hospodářsko-organisační a kulturně výchovnou funkci.

Během dvanáctiletého vývoje se ukázalo, že činnost národních výborů není samoúčelná nebo ryze formální, ale vsutku výkonná, což se jeví především na sepjetí jejich činnosti s výstavbou socialistického hospodářství a rozvojem blahobytu všeho pracujícího lidu. Je to proto, že národní výbory jsou skutečným výrazem jednoty zájmů lidu a státu. A tu, v historii národních výborů, vidíme velmi zřetelně souvislost mezi zákonným upevňováním moci lidu v národních výborech a rozvojem hospodářství a kultury.

V této době hodnotí všechny národní výbory výsledky svého funkčního období 1954-1956. I když to není nějaká uzavřená etapa většího úseku našeho života, jako je na př. období pětiletky, nicméně i za tu tříletou dobu vidíme stálý a nepopíratelný růst socialistického hospodářství a kultury. Není a nemůže být samozřejmě účelem tohoto článku celkové zhodnocení činnosti národních výborů v kraji, přesto je třeba aspoň na úseku kulturním všimnouti si toho prudkého rozvoje, který dnešní zřízení podmiňuje. Vždyť už ten fakt, že se neustále zvyšuje rozpočet na kulturu, ukazuje

jasně směr našeho vývoje: zatím co na západě až 2/3 státních rozpočtů jdou na účely válečné, u nás roste péče o zdravotnictví a kulturu, které mají rozpočty stále lépe dotované. A výsledky v konkrétních ukazatelích? Není možné je v krátkém článku uvést všechny, ale aspoň nechť tu stojí tolik, že za to poslední funkční období národních výborů v kraji bylo dáno z veřejných prostředků na stavbu a generální opravy bytů celkem 119,192.000 Kčs, že se vybudovalo 70 kulturních zařízení, 58 sportovních a 27 dětských hřišť, 32 koupališť, 6 vodovodů, na výstavbu nových škol bylo vydáno 28,401.000 Kčs, vzrostly nám zemědělské útulky pro děti ze 48 v roce 1954 na 88 v r. 1956, stipendia pro žáky devátých až jedenáctých tříd středních škol činí v kraji ročně 5,000.000 Kčs, máme v kraji na 200 filmových středisek Čsl. státního filmu a 125 kin, řízených národními výbory, byla vybudována krajská hvězdárna, krajská zoologická zahrada, jeví se trvalý růst nákladů na památkovou údržbu, jež si vyžádala v uplynulém funkčním období v kraji na 5 a půl milionu Kčs, stoupla nám porodnost v porodnicích už na 95 procent, klesla nám úmrtnost kojenců až na 24 dětí z 1.000 v r. 1956, zatím co ještě v r. 1948 umíralo 78 dětí z tisíce, stouply nám náklady na sociální a důchodové zabezpečení ze 7,596.871 Kčs v r. 1954 na 10,035.300 Kčs v r. 1956 a činily za poslední 3 roky 25,315.768 Kčs — to vše jsou výsledky, na které pohlížíme s hrdostí. A to vše jsou věci a hodnoty, které byly pořízeny z vůle moudrých hospodářů v národních výborech.

Tato bohatá a radostná úroda výsledků vlády národních výborů se nezastaví, neboť jsou dány všechny předpoklady k tomu, aby růst životní úrovně stále stoupal. Právě stále větší zainteresovanost obyvatelstva jak na budování socialismu, tak na jeho výsledcích v oblasti hospodářské i kulturní ukazuje, jak skutečně jednotné jsou zájmy lidu i státu a jak výraz této jednoty se denně projevuje právě v práci národních výborů.

Mohl jsem uvést ve stručném článku jen několik málo dat, více mohou poznat čtenáři na naší výstavě „Práce národních výborů“, která se koná ve Fučíkově sále v Olomouci. Ona ukazuje, že naše zřízení se nijak nemusí bát soutěže se zřízením kapitalistickým. Vidí to denně každý pamětník časů první republiky na každém kroku. A až budou procházet návštěvníci našim oddělením výstavby socialismu, budou vidět dokladů ještě víc. Tyto skutečnosti nás vedou k tomu, abychom ve vyvrcholení naší nové expozice musejními prostředky dokumentovali výsledky nejdemokratičtějšího zřízení, jehož výrazem jsou a zůstanou naše národní výbory, které naplnily staleté tužby lidu, aby se on stal skutečným pánem ve své vlasti tak, jak to po prvé vyslovil navrhaný, bohužel neuskutečněný 1. § ústavy z r. 1848. Ano, dnes se stalo skutkem, že všechna moc ve státě vychází z lidu. A obdivuhodné výsledky této skutečnosti vidíme už dnes.

Jar. K a n y z a

K expozicím Komenského v našich museích

Některá vlastivědná musea mají sbírkové fondy mimořádného významu, které nelze dobře zařadit do normálních expozic, aniž by se porušila proporcionalita. Je ale žádoucí, aby takové záležitosti, jejichž význam překračuje rámec sběrné oblasti musea, byly náležitě uplatněny a využity ve speciálních expozicích, které dokreslí obraz oblasti, právě ty jeho charakteristické zvláštnosti, právě to, čím se jedno museum od druhého nejvíc liší. Budou-li to v jednom

museu mimořádně hodnotné sbírky národopisné, v jiném to zas budou zvlášť hodnotné sbírky archeologické, v třetím hornické atd. — vždy ovšem ve vztahu k sběrné oblasti musea. Tím není řečeno, že by bylo třeba ve všech museích budovat speciální expozice. Rozhodně je nutné instalovat především 3 expozice normální a pak teprve — jsou-li pro to podmínky — budovat expozici speciální. Její vhodnost a potřebu je třeba hodnotit s hlediska krajského, v některých případech celostátního. Rozhodně jsou speciální expozice potřebné, protože jednak přispějí k lepšímu využití sbírek a jednak zajistí větší rozdíly mezi jednotlivými musei. Bude tedy nutné, aby se ve výhledových plánech krajů i na speciální expozice pamatovalo, aby jednak nebyl brzděn jejich vznik tam, kde jsou pro to podmínky, jednak nebyly budovány zbytečně.

Konkrétně bych chtěl pojednat o expozicích Komenského, jež jsou v museích v Uh. Brodě, v Přerově, v Památníku národního písemnictví v Praze, dále menší expozice památníkového rázu jako na př. ve Fulneku. V připravovaném pedagogickém museu v Praze jedná se také o otázku Komenského. Je třeba, aby v celé té síti expozic byl nějaký systém a nedocházelo k opakování. Největší sbírky komenian jsou toho času v okresním museu v Uh. Brodě, jehož dobrovolným pracovníkům se podařilo po úspěchu velké výstavy Komenského 1952 vybudovat v r. 1953 novou expozici, která podává názorným a působivým způsobem obraz o životě a díle Komenského a jeho významu v naší kultuře, doloženém velkým výběrem uměleckých děl (literatury, hudby i výtvarného umění). Má-li toto museum v ostatních oborech jen okres jako svou sběrnou oblast, v oboru komenian je celostátním museem, které je uznáváno v tomto speciálním oboru a jehož speciální knihovna a bohatý archiv slouží badatelům a zájemcům. Při slavnostech Komenského v souvislosti s odhalením nového pomníku před musem v říjnu 1956 byla činnost musea právě v oboru komenian velmi příznivě hodnocena a museu mají být zajištěny podmínky pro rozšíření těchto služeb. Dosavadní expozice bude v roce 1957 v detailech nově upravena ve spolupráci s profesionálním výtvarníkem, aby plně odpovídala významu Komenského v naší kultuře.

Expozice v Památníku národního písemnictví na Strahově ukazuje význam Komenského jako spisovatele, jemuž patří v našem písemnictví významné místo. V nově budovaném Pedagogickém museu v Praze bude Komenský hodnocen jako pedagog světového formátu. Památník ve Fulneku by měl mít osobité zaměření, t. j. především dokumentovat vztah Komenského k Fulneku. Prozatím je tam všeobecná výstava, jaká by mohla být umístěna v kterémkoli českém či moravském městě. Při zájmu, jaký mají místní činitelé ve Fulneku o Památník Komenského, dá se předpokládat, že expozice bude v tomto smyslu předělána. Podobně by měly být zaměřeny i jiné Památníky v místech, kde je Komenského tradice živá: každý by měl především dokumentovat své zvláštní vztahy ke Komenskému, abychom nevytvářeli řadu příliš podobných výstav, které by opakovaly jedno a totéž.

Právě ve stadiu řešení je otázka Komenského expozice v Přerově, v městě, kde tradice Komenského jsou mimořádně živé a kde jim byla věnována v minulosti velká pozornost: učitelé S l a m ě n í k a K r u m p h o l c t u shromáždili hodnotné sbírky. Speciální expozice Komenského v okresním museu tu má tedy své místo a při nových úpravách jistě se jí dostane i lepších prostorových podmínek, než dosud měla v provizorní úpravě. Jedná se o to, aby měla i své vlastní zaměření. Tradice přímo vybízejí, aby přerovská expozice řešila vztah Komenského k Přerovu, otázku Jednoty bratrské ve spojení s dílem Komenského a veliké úsilí moravského učitelstva o rozšíření Komenského díla v našem národě. Bude-li v souvislosti s takto pojatou expozicí budována ve spolupráci s pedagogickým střediskem i stálá výstava školská,

kteřá ukáže současnou školu i v navazování na tradice — má museum Komenského v Přerově dobré možnosti vytvořit osobitou a vlastním poměrům odpovídající speciální expozici, která doplní ostatní expozice okresního musea. K vyřešení těchto otázek přispějí jistě i dobré vztahy a spolupráce těchto muzeí, která nemají konkurenčních snah, ale vzájemně si pomáhají.

Otázka speciálních expozic v našich vlastivědných muzeích je jednou z těch záležitostí, s nimiž se musíme vyrovnat. V dalších letech, až musea budou mít vybudovány normální expozice, bude řešení této otázky záležitostí mnoha muzeí. Je proto třeba, abychom na to byli teoreticky připraveni.

Josef Beneš,

prac. ref. muzeí MŠK

Posouzení tematické struktury KVM Olomouc

Po dokončení adaptací nové budovy stojí KVM Olomouc před obtížným úkolem vybudovat v podstatně větším rozsahu než u většiny srovnatelných muzeí (celková expoziční plocha skoro 2500 m²) a v co možná nejkratší době (adaptace bude v podstatě letos dokončena, pokud jde o expoziční prostory) nové expozice. Abychom dosáhli co možná nejvyšší politické, vědecké i výtvarně technické úrovně, snažíme se v přípravě expozic postupovat podle nejmodernějších museologických zásad, plánovitě a využít zkušeností našich nejlepších musejních odborníků. Jednotlivé stupně přípravy expozice jsou proto podrobovány kolektivnímu posouzení, k němuž jsou přizváni jak pracovníci odborní, tak i pracovníci muzejní správy, národních výborů, pracovníci političtí atd.

Dne 27. února 1957 se konalo v KVM Olomouc posouzení tematické struktury jako druhého stupně přípravy nových expozic. Posouzení se zúčastnili: vedoucí referátu muzeí ministerstva školství a kultury s. K. P i c m a u s, vedoucí kulturního oddělení odboru pro školství a kulturu rady KNV v Olomouci s. M. H r a b o v s k ý, krajský inspektor pro kulturu pro úsek muzeí s. O. Z e m a n, vedoucí Kabinetu muzejní a vlastivědné práce při Národním muzeu s. V. P u b a l, ředitel KVM Olomouc s. dr. J. K a n y z a a vědečtí pracovníci musea V. B u r i a n, dr. V. J o c h m a n, R. S l á d e k, dr. V. S t r n a d, dr. B. Š u l a a prom. biol. J. R. W i n k l e r. Elaborát dostali dále k posouzení s. dr. K. T u č e k, zástupce ředitele Národního muzea a jednatel Svazu českých muzeí (poslal vyjádření písemně), s. J. Č e c h, vedoucí muzejního oddělení Ústavu dějin KSČ (tlumočil připomínky prostřednictvím s. P u b a l a), s. M. L a z a r, pracovník sekretariátu KV KSČ, s. dr. Z d. Š p r i n c, pracovník plánovací komise rady KNV a předseda poradního sboru KVM, a členové kolektivu architektů pro přípravu expozic KVM ing. arch. V. C a p o u š e k, arch. V. H a n k, pracovník Moravského musea v Brně, a ing. arch. Z d. H y n e k, kteří se však vlastního jednání nemohli zúčastnit.

Posouzení bylo provedeno ve formě oponentského řízení na základě písemného elaborátu, vypracovaného pracovníkem KVM dr. J o c h m a n e m, který dostali účastníci asi 14 dní předem k prostudování. Posouzení, které trvalo více než 8 hodin čistého času, šlo v některých otázkách (zvl. celkové pojetí a odd. anorganické přírody) do značné hloubky, v jiných otázkách (na př. odd. biologie, historie, výstavby socialismu) bylo — hlavně pro nedostatek času — pouze povšechné. Zvláště v těch otázkách, které byly probrány podrobněji a kde většinou došlo k zásadní konfrontaci různých názorů, mohou být výsledky posouzení přínosem nejen pro expozice KVM Olomouc, ale mohou se stát cenným příspěvkem i k obecnému řešení těchto závažných museologických problémů.

Protože tato stručná informativní zpráva nedovoluje hlubší rozbor theoretických základů, z nichž vychází pojetí zpracovatele ani oponentů, chceme blíže s nimi seznámit muzejní pracovníky, i umožnit další výměnu názorů jinou formou. Tematická struktura bude v plném znění publikována v „Ročence muzeí Olomouckého kraje“, která je v tisku a vyjde asi během 2 měsíců. Rozbor theoretických základů, z nichž vycházel, podá její zpracovatel dr. J o c h m a n v několika článcích, které vyjdou ve Zprávách KVM Olomouc v následujících měsících. Ve Zprávách přineseme také příspěvek dr. S t r n a d a, který se s pojetím zpracovatele nejvíce rozcházel, případně, pokud o to projeví zájem, i ostatních účastníků posouzení.

Velmi bychom přivítali, kdyby se na základě těchto materiálů diskuse zúčastnili i další pracovníci našich muzeí i jiných institucí a kdyby se na naši tematickou strukturu nedívali jen jako na záležitost úzce olomouckou, nýbrž jako na konkrétní podklad pro širší diskusi o zásadních museologických problémech. Příspěvky velmi rádi otiskneme v našich Zprávách. Diskuse by se mohla stát velmi vhodnou přípravou musejní konference v Teplicích.

Účastníci hodnotili především velmi kladně sám metodický postup při přípravě nových exposic KVM Olomouc, který na př. s. P i c m a u s označil za pionýrský krok vpřed v našem muzejnictví. Celkové pojetí provádí důsledně obecně uznanou zásadu o třech hlavních částech expozice (příroda, historie a výstavba socialismu), z nichž každé dává přibližně 1/3 celkové expoziční plochy. Vycházejíc z rozboru charakteru vlastivědného musea a jeho úkolů, výslovně se zpracování zřiká t. zv. vývojového pojetí jako základního pořádacího principu pro celou expozici, klade si za úkol podat všestranný obraz kraje a jeho prostřednictvím vychovávat k socialistickému vlastenectví na jedné straně a pomáhat společenské, především výrobní praxi na straně druhé. Od dosavadního pojetí se liší právě tímto zdůrazněním momentu praxe. Přes řadu dílčích připomínek bylo celkové pojetí, rozvržení a proporce hlavních částí uznáno za správné. Bylo doporučeno doplnit elaborát stručným rozborům kraje s jeho historickými kořeny po stránce přírodní, sociální i politicko-hospodářské. Byla diskutována otázka výše podání v expozici a byla uznána za správnou zásada budovat expozici na úrovni úplného středoškolského vzdělání.

Rozsáhlá diskuse vznikla kolem pojetí expozice přírody a zvláště odd. přírody anorganické. Střetlo se tu pojetí zpracovatele, vycházející z úkolu podat všestranný obraz kraje a důsledně promítající do expozice kategorií praxe jako jeden ze základních pojmů marxistického pojetí materialismu s t. zv. důsledně vývojovým pojetím, které činí hledisko vývoje základním pořádacím principem celé expozice. V souvislosti s tím byla řešena celá řada zásadních otázek (na př. do jaké míry má být v expozici přírody zachyceno využití surovin a ostatních přírodních zdrojů, otázky ideologických úkolů expozice, poměru vlastivědného materiálu k materiálu obecnému, vlastivědné tematiky k thematicke obecné atd.). Po dlouhé diskusi bylo celkové pojetí a návrh temat přírodovědeckých oddělení schváleno, při zachování vývojového sledu v anorganické přírodě byl schválen přednostní zřetel k praxi s tím, že tomuto zřeteli musí být přiměřena proporcionalita jednotlivých temat. Přes zásadní námítky dr Strnada bylo schváleno také pojetí a obsah oddělení anorganické přírody, které při zachování vývojového sledu zdůrazňuje temata, mající význam pro zem. praxi (klima, vody, půdy, ostatní nerostné suroviny a přírodní zdroje). Přesná proporce temat nebyla dořešena s tím, že o ní s konečnou platností rozhodne ředitel (v dohodě se zpracovatelem a po zvážení návrhů dr Strnada byl rozšířen na dvojnásobek prostor věnovaný prvohorám, v nichž je těžiště geologického vývoje kraje, a na polovinu zmenšen prostor, věnovaný půdám, jinak prostorové rozdělení zůstává podle původního návrhu).

Dlouho se diskutovalo také o doplňkové stálé výstavě o vývoji a obecných zákonitostech. Po ujasnění jejího pojetí i umístění (jde vlastně o 4 samostatné části, umístěné jako úvod k příslušným vlastivědným oddílům) byla schválena. Téměř bez námitek bylo také schváleno oddělení biologie, pojaté komplexním, stanovištním způsobem. Tato komplexní stanovištní metoda byla uznána za lepší než u nás dosud běžný způsob odděleného exponování botaniky a zoologie. Závěrečné oddělení přírodovědecké části expozic — oddělení ochrany přírody, nazvané „Člověk a příroda“, které v celkovém pojetí je organickým vyvrcholením celé přírodovědecké části, bylo některými účastníky odkazováno až do části výstavby socialismu. Po vyjasnění bylo schváleno v daném pojetí a na daném místě. Bez podstatných námitek bylo schváleno také oddělení prehistorie, feudalismu a kapitalismu. V souhlase s pojetím zpracovatele bylo zdůrazněno, že v oddělení prehistorie je třeba důsledně uplatnit marxistickou periodisaci pravěku.

Živá diskuse se rozvinula kolem oddělení historie výstavby socialismu. Zpracovatel je zařadil — v souhlase s pojetím ředitele musea v Kazani s. D j a k o n o v a a proti oficiálnímu sovětskému pojetí — jako závěrečný úsek historické části, odůvodňuje to tím, že obsahově i metodicky jde o oddělení historické, zatím co další oddělení, zařazovaná do úseku „Socialistického hospodářství a kultury“ historickými odděleními nejsou a proto musí být budována podstatně jinak (jde vlastně o krajské technicko-průmyslové, zemědělské a kulturní museum).

Pojetí, obsah, rozdělení i umístění oddělení bylo schváleno, bylo však rozhodnuto, že se v celkovém rozdělení přiřazuje k oddělením socialistického hospodářství a kultury, s nimiž tvoří úsek „Výstavby socialismu“, dělí se na dvě části: „Období historie výstavby socialismu“ a „Socialistické hospodářství a kultura“. Oddělení průmyslu, zemědělství a kultury byla pak schválena bez podstatnějších námitek.

S menšími změnami v jednotlivostech byly pak schváleny také části struktury, jednající o finančním, personálním a organizačním zabezpečení výstavby exposic.

Vlad. J o c h m a n

Přirůstky v národopisných sbírkách za rok 1956

Do našich národopisných sbírek jsme letos získali řadu cenných předmětů všeho druhu. Obzvláště významné je kompletní vybavení selské domácnosti nábytkem i nádobím původem z Dobromilic (okr. Kojetín) v počtu 102 kusy. Dále byly získány krojové součástky a různé hanácké textilie v počtu 17 kusů, z nichž pozoruhodný je přirůstek z daru uč. Anežky R e i f o v é rodem z Žerůvek u Olomouce, kde se v čís. 12 našly při přestavbě tohoto domu v základech mezi kameny kanafasová sukně, modrá s červeným vzorkem, bíle tkaný a ručně sešívaný fěrtůšek, dále 3 šátky, z nichž jeden se starým meandrovitým vzorem a konečně dětská košilka a šatečky. Předměty v základech byly uloženy někdy v letech čtyřicátých 19. stol. za okolností zatím neznámých. Z pozůstalosti akad. mal. Fr. H o p l í č k a bylo zakoupeno 12 litografií a kreseb s hanáckými motivy, z nichž velmi zajímavý je hanácký betlem vkomponovaný do žudru, dále ilustrace k Procházkově pohádce „Král Ječmínek“ (perokresby) a návrhy pro výzdobu prostějovské radnice. Sbíрка kramářských písní vzrostla o 3 špalíčky, obsahující celkem 36 písní. Pro barevnou fotodokumentaci Hané získána sbírka 160 barevných diapositivů od Mil. R o h á č e. Hud. skladatel dr. J. M. J i r o u š e k zapsal a museu odevzdal 30 písní z Lipenska a 34 z Olomoucka. Celkový přirůstek pak činí: Textilí a krojových součástek 17, nábytkových kusů 15, keramiky 86, 160 barevných diapositivů, 12 litografií a kreseb, 36 kramářských písní, 64 lid. písní, 4 kusy různého nádobí a nářadí, staré hodiny, 2 umučení Páně a rukopis práce „Popis a život obce Jedlí“ (okr. Zábřeh). Celkem tedy 399 předmětů.

Jar. K a n y z a

Zpráva knihovny

V roce 1956 byla výpůjční a manipulační místnost přemístěna do vhodnějšího prostoru, upravena značným dílem svépomocí a nepatrným nákladem. Přemístěním všech listkovnic a všech časopisů, soustředěním encyklopedií a slovníků stala se pracovna vhodným prostředím pracovníkům ústavu ke studiu.

Mimo tuto podstatnější událost v životě knihovny v minulém roce, vyrůstaly a účelněji se přestavovaly nové police nově zainventovaných svazků. Fond knihovny byl rozmnožen za rok 1956 o 2.525 knih. Z toho zakoupeno 387. Na základě stávající — již navázané výměny — obdržela knihovna 75 svazků od těchto zahraničních institucí:

Jugoslavie: *Etnografski muzej*, Beograd; *Zavod za geološka istraživanja*, Zagreb; *Zemaljski muzej*, Sarajevo; *Geografsko društvo*, Ljubljana;

Německo: *Der Naturhistorischer Verein der Rheinlande und Westfalens*, Bonn; *Deutsche Akademie der Wissenschaften*, Berlin; *Senckenbergische Naturforschende Gesellschaft*, Frankfurt am Main; *Landesmuseum für Vorgeschichte*, Halle; *Deutsche Akademie der Naturforscher*, Halle;

Polsko: *Redakcja Sprawozdań archeologicznych*, Kraków; *Poznańskie Towarzystwo przyjaciół nauk*, Poznaň; *Polskie Towarzystwo Przedhistoryczne*, Poznaň; *Slavia antiqua*, Poznaň; *Polskie Towarzystwo antropologiczne*, Poznaň; *Univerzitet Marii Curie-Skłodowskiej*, Lublin; *Panstwowe museum archeologiczne*, Warszawa; *Biblioteka Narodowa*, Warszawa; *Polskie Towarzystwo Ludoznawcze*, Wrocław;

O výsledku výzvy k výměně publikací, kterou zaslalo KVM do mnoha zahraničních ústavů u příležitosti „Mezinárodního týdne museí“, bude zmínka v některém z příštích čísel Zpráv.

Shrneme-li práci v knihovně za uplynulý rok, musíme zdůraznit především, že přemístě-

ním se základně zlepšily pracovní podmínky, nikoliv však organizace práce. Po této stránce i jinak je současný stav lepším provisoriem a teprve od knihovny v nové budově očekáváme, že splní všechny požadavky, kladené na studijní knihovnu.

K. Ditrichová

Největší rozšíření plistocenního ledovce a další nový trilobit pro ČSR ze sandrových písků

Ve Zprávách KVM, č. 66 z r. 1956, jsme přinesli vyobrazení a popis trilobita *Chasmops odini* (EICHWALD, 1840), pocházejícího z chasmops, vápence pobaltského ordoviku. Tohoto trilobita přivlekl až na Jesenicko v Olomouckém kraji v plistocénu velký severský ledovec, který v době svého největšího rozšíření sahal od Skandinávie až na naše území. Sledujme jeho rozsah na mapě: na západě pokrýval celé Irsko, jeho hranice probíhala od Bristolu k Oxfordu a dále mezi Lutonem a Londýnem ke Cambridge v Anglii, dále po východním pobřeží Ijsselského moře přes Utrecht a Nijmegen v Holandsku, od Essen ke Kasselu v západním Německu, jižně od Nordhausen k Erfurtu na Zwickau, jižně od Karl-Marx-Stadtu a jižně od Goerlitz v Německé demokratické republice, jižně od Zgorzelce, Walbrzychu a Kladské v Polsku; odtud vstupuje čára zalednění na území ČSR u Javorníku, zhruba sleduje t. zv. okrajní sudetský lom, od Zlatých Hor pokračuje po úpatní části Nížkého Jeseníku jižně od Opavy k Ostravě, odkud zasahuje výběžek k Moravské bráně do okolí Hranic a odtud se vrací k severnímu úpatí Beskyd. Odtud znovu přes polské státní území probíhá jv. od Krakova přes Tarnów a Sandomierz na Sokal v SSSR. V Sovětském svazu probíhá jeho hranice od Sokalu přes Dubno a Ostrog na Kazatin a Aleksandrii, kde se v oblouku obrací k severu přes Poltavu k Bělopolji, k Suchiniči a odtud ve dvou obloucích pokračuje severně od Tuly přes Stalino-gorsk opět k jihu západně od Voroněže a Ostrogožska k Rossaši. Odtud se obloukovitě zahýbá směrem na Frelovo a pokračuje k severu k Saratovu, Penze a Lyskovu, a pokračuje zhruba jv. od Vetlužskijho na jv. od Jaranska ke Koteľniči, odtud přes Zajevku, Glazov na Vereščagin, jižně od Kudymkazu a severně od Molotova a odtud přes Berezniku a Korju na Changlasy, k Sartyn'je a Til'tin k Ust'Juribeji v Bajdaratském zálivu daleko za polárním kruhem.

Sunoucí se ledovcové proudy vyrvávaly z podloží bloky hornin, které často dopravovaly zarostlé v ledu na tisícikilometrové vzdálenosti. Často byly v těchto blocích uchovány zkame-

Megalaspis limbata (BOECK, 1837), pygidium z Vidnavy.

něliny, které takto nedobrovolně putovaly od místa svého vzniku až tam, kde se ledovec rozpouštěl a kde jsou nyní uloženy v sandrových štěrcích (t. j. štěrkopiscích glaciálního původu) jako exoti. Z bohaté sbírky těchto fosilií se dosud podařilo určit doc. dr. F. Prantlovi, členu-korespondentu ČSAV, m. j. tyto živočišné druhy: *Astylospongia praemorsa* (GOLDFUSS), *Squamfavoites cf. spinosus* (LECOMPTE), *Aulacophyllum angelini* WEDEKIND, *Cyphophyllum sp.* *Kodonophyllum truncatum* (LINNAEUS) aem. LANG et SMITH, *Chonetes striatella* (ANGELIN) a j. druhy vesměs z pobaltského ordoviku a siluru.

V poslední době podařilo se určit trilobitá druhu *Megalaspis limbata* (BOECK 1837), jehož dosti velká pygidia nacházejí se v šedorůžovém, silně znečištěném a u nás namnoze značně vyvětralém vápenci. Pochází z pobaltského ordoviku, od nás není dosud znám. Je dalším dokladem bohatosti našich — byť i druhotných — nalezišť zkamenělin. Všechny uvedené fosilie pocházejí z glaciofluviálních sedimentů od Vidnavy na Jesenicku a jsou uloženy ve sbírkách KVMO. Nálezy budou zhodnoceny v připravované studii.

Vladimír Strnad

Botanická zahrada v Bruntále

V tomto článku chci uvést několik povšechných informací o botanické zahradě v Bruntále. Bruntálská botanická zahrada byla založena asi v roce 1926 bývalým lékárníkem a předsedou okrašlovacího spolku Friedrichem Hübnerem, který byl znám svou láskou k přírodě a výbornými botanickými znalostmi.

Zahrada — v rozloze 20 a — byla vybudována jednak jako zahrada botanická a jednak k účelům pokusným (pěstování léčivých bylin). Řada rostlin se ve zdejším klimatu ujala tak, že byla z počátku pěstována ve své původní, dovezené půdě (na př. rostliny z Alp). Nyní, po třech desetiletích, je vidět, že se tento pokus dobře zdařil. V tom směru — jako aklimatisační pokus — má zahrada význam i s hlediska hospodářského (nadmořská výška Bruntálu je 547 m).

Po r. 1945 se zahrady zmocnilo bývalé drůbežářské družstvo, které ze zahrady chtělo zřídit výběh pro drůbež a také nějakou dobu zahradu k tomuto účelu používalo. Po těžkých bojích podařilo se nynější vedoucí lékárny s. PhMr. Mileně Synkové zahradu vrátit původnímu účelu. (Přes veškerou snahu je však zahrada ještě stále poškozována, poněvadž majitele části plotu — stáje komunálních podniků — není možno přinutit k opravě zborceného plotu, takže s této strany je zahrada přístupna drůbeži i dětem. Větší část oplocení byla sice zajištěna vlastním nákladem ved. lékárny, ale provedení důkladného oplocení celé zahrady se vymyká z možností jednotlivce.)

Zahrada byla prohlédnuta zástupci Státního památkového ústavu z Brna s. řed. Vlachem a dr. V. Plevou, kteří zde zároveň pořídili předběžný soupis některých význačných dřevin i bylin.

[Na př. z konifer *Abies pinsapo* BOISS, *Abies concolor* LINDL., *Juniperus virginiana* L., *Picea excelsa* L. *Virgata* JACQUES 2 exempl., *Picea omorica* PANČIČ (PURKYNĚ), *Pseudotsuga taxifolia* (POIR) BRITT, *Picea orientalis* L., *Tsuga canadensis* atd., z listnáčů *Cotinus coggyria*, *Acer japonicum*, *Rosa omeiensis* var. *pteracantha*, *Lespedeza bicolor*, *Kolkwitzia amabilis* a j., z bylin *Phytolacca americana*, *Dictamnus albus*, *Osmunda regalis*, *Phyllitis scolopendrium* atd.].

Zahrada je pod ochranou Státního památkového ústavu v Brně a je velmi pečlivě ošetřována PhMg M. Synkovou. Všechn svůj volný čas věnuje zahradě plukovník v. v. s. Vlastimil Vačka, který zde vybudoval i malý skleník, kde se konají pokusy s rostl. stimulatory (na př. pěstování pravokořenných konifer).

V dnešní době je zahrada příliš hustě osázena, protože stromy zmohutněly a zastiňují mnoho místa, kde jsou byliny, vyžadující více světla. Aby mohla i do budoucna vyhovovat svému účelu, bylo by potřeba zahradu rozšířit o sousední parcelu, kde je nyní skládka rumu. To ovšem není v možnostech jednotlivce.

Zahrada je význačným objektem s hlediska botanického i klimatického. Všechny rostliny v ní jsou dobře aklimatisované. O tom svědčí i to, že rostlinami v zahradě vypěstovanými

bylo kdysi osázeno alpinum v městském parku a v paččíku na severním úpatí Uhlíského vrchu.

Bylo by jistě záslužným činem, kdyby si Krajská botanická zahrada vzala patronát nad touto venkovskou botanickou zahradou.

Jaromír Diener.
Bruntál

Příspěvek k hvězdícím (*Geaster*) našeho kraje

Začnu velmi vzácnou hvězdovkou (hvězdicí) trojitou, *Geaster triplex* JUNGH. Dosud jedno naleziště s dvěma lokalitami nad Pasekou.

Skoro všem je známa hvězdice korunkatá, *G. coronatus* PERS. Roste ve smrčínách skoro po celém kraji.

Velmi podobná, ale mohutnější je hvězdice klenbová, *G. fornicatus* FR. Prostřední velikosti je hvězdice hřebenatá, *G. pectinatus* PERS. Ta se nachází vzácněji v jehličnatých lesích.

Hvězdice červenavá je mohutnější, až 10 cm široká v rozpětí cípů a je velmi podobná hvězdici trojité. Liší se od ní červenavou barvou a nemá límeček. Okrovka je velmi křehká a skoro vždy v polovici cípů nalomená.

Hvězdice vláhoměrná, *G. hygrometricus* PERS., roste na suchých stráních lesa nad Náměstím a na Strážlavě u Vilémova.

Hvězdice brvitá, *G. fimbriatus* FR., miluje stinné svahy s těžkou žlutou hlínou a smrkovým jehličím. Roste v krásných kruzích poblíže potoka, tekoucího z Loučky k Cholině a v lese Občina poblíž Nových polí.

Očekávám vydání přislíbeného díla, kde budou *Gasteromycety* podrobněji popsány. Sbírka hvězdic, kterou nám, ještě zvětší počet uvedených druhů.

Jar. Kučka.
Uničov

K nálezu brakteátů v Rešově (okr. Rýmařov)

Ve II. dílu *Nálezů mincí* uvádí P. RADOMĚŘSKÝ pod č. 1921 nálezový regist J. Sejbala, týkající se nálezů brakteátů v Rešově (okr. Rýmařov), podle něhož získala vídeňská Bundessammlung r. 1905 66 kusů, původně uložených v nádobě a objevených za bližší neznámých okolností. Podle záznamu ve *Statistisches Jahrbuch der königl. Hauptstadt Olmütz 1905—1910* (s. 332), získalo ve stejnou dobu městské historické museum od rýmařovského hodináře F. Frömla za 17 K 70 kusů brakteátů, nalezených údajně pod pilířem vyhořelé stodoly v Rešově. Jde velmi pravděpodobně o druhou větší část nálezů, která však nebyla evidována v musejním inventáři.

V. Burian

Vzpouza poddaných o vrchnostenskou činži

Loštice contra Uničov

Podle smlouvy, uzavřené 21. března 1581 koupilo královské město Uničov městečko Loštice od Jindřicha Podstatského, t. č. držitele bouzovského panství. Vrchnostenská činže činila 600 zl. mor. ročně, splatny vždy o sv. Jiří a sv. Václavu.¹⁾

Loštický život po válce třicetileté se jen zvolna vracel do svých předválečných kolejí, nikoliv do svého původního, ryze slovanského vzniku. Docela nové národní zásady objevují se na historickém jevišti městečka Loštic. Staré slovanské základy začínají upadat a v následujících staletích se tento smutný stav národní udržuje až do roku 1889. Válkou třicetiletou byl kraj kolem Loštic zaplaven Švédy a německými kolonisty.

¹⁾ Archiv města Uničova: Smlouva — originál uložen v uničovském archivu, psaná na pergameně.

Na opuštěné statky v Lošticích (válkou třicetiletou) přicházelo hojně nových rodů. V Lošticích bylo ze 160 dřívějších domů jen 94 obydlených asi se 650 obyvateli. Z přicházejících nových rodů jsou to švédští důstojníci a vojíní (Artus, Bergman, Stumer), pak němečtí kolonisté (Weiser, Bartl, Melcher, Sommer), kteří přišli do Loštic ze severu, hlavně z Libiny, kde válka třicetiletá ještě více řádila. Kolem roku 1670 se do Loštic přistěhovalo 10 rodin z Polska (Staršovský — Staršovic, Čajkovský — Žejkovic, Derkeš — Drkoš atd.).²⁾

Přes silný pohyb obyvatelstva, nepodařilo se těmto novým rodům Loštice zachovati v čistém jádru svého původního slovanského vzniku. Celá jedna třetina obyvatel byla národnosti německé a měla silnou podporu německé moci z Uničova.

Obecní úřad v Lošticích byl obnoven roku 1647 a do jeho vinku mu královské město Uničov uložilo splatiti dlužnou vrchnostenskou činži v částce 4.500 zl. a to za celou dobu války, která nebyla odváděna. K stanovené částce 600 zl. si Uničov ještě připočítal úroky, jen aby nebyl o nic svým poddaným městečkem připraven. Po uplynutí několika málo roků, během kterých Loštice dlužnou částku zaplatily ve splátkách, začal se Uničov domáhati zvýšení vrchnostenské činže. Zvýšení činilo plných 100 zlatých. Loštice měly odváděti pak ročně 700 zlatých. Za zvýšení činže měly Loštice obdržet některá svá bývalá práva a svobody. Oficiální jednání konalo se 21. července 1649 v Lošticích za předsednictví bývalého majitele panství bělohorského, Jana Jakarďovského ze Sudic: Svědkem při tomto jednání byl majitel Bouzovského panství, Bedřich hrabě z Oppersdorfu. Loštice byly ochotny vrchnostenskou činži zvýšiti, ale žádaly:

1. Obnovení hrdelního práva v Lošticích,
2. příjem z pokut,
3. svobodné propuštění sousedů a sirotků na cizí grunty,
4. zřízení dvou nových výročních trhů v Lošticích.³⁾

Správně odůvodněná žádost loštických vyzněla na prázdno a proto také příplatek 100 zlatých nebyl Uničovu placen, takže Loštice odváděly jen 600 zlatých jak bylo původně stanoveno ve smlouvě v roce 1581. Tím, že se nedocílilo dohody, vznikl vleklý spor, zaviněný Uničovem a vyvrcholil ve vzpouře poddaných s městem vrchnostenským. Loštické v tomto boji vedl uvědomělý a vzdělaný měšťan, Daniel Glugar, který tou dobou měl již 66 let (do Loštic se tento rod přistěhoval z Řimic). Glugar byl odhodlán k největšímu odporu. Proto 1. října 1651 přivedl téměř všechny loštické sousedy do Uničova, kde se domáhali splnění svých práv a nových výsad.

Uničov byl tímto sporem roztrpčen a hrozil Loštice prodati. Náhradou chtěl zakoupiti jinou ves, měla to býti Sokolom,⁴⁾ která byla lacinější a v poddanství také povolnější. Hrozba přednesená zástupci Uničova nebyla však míněna vážně. Jinak tomu bylo na straně loštické, kde Daniel Glugar a sousedé z Loštic tuto hrozbu chápali opravdově a podle toho se také zařídili. Příchod z Uničova do Loštic byl slavnostní. Při vstupu deputace na hranice obvodu městečka zazněl na uvítanou hláhol zvonů z farního kostela.

Ve schůzi obecní rady v Lošticích bylo usneseno složit hotově Uničovu částku 10.000, — zlat. mor., a tak se vkoupiti pod ochranu zeměpanskou bez stavovských práv. V následujících dnech měsíce října 1651 se celé jednání zvrátilo v neprospěch Loštic. Výsledek tohoto nepodařeného odboje zůstal zapsán v historii městečka černou barvou na několik staletí. Zavinili to zámožní občané, kteří včas nepochopili význam celého jednání a svou neprozíravostí se připravili o pokojné a blahobytné časy.

Jednání, které se rozbilo pro otázku finanční, způsobilo, že Uničov si pak z milosti poddané městečko Loštice podržel dále pod svojí ochranou, čímž mu vznikla příležitost potrestat citelně ty, jež toto potupné jednání proti Uničovu vedli. Byl to hlavně staříčský Daniel Glugar,

²⁾ V. Kublček: Z dějin města Loštic, 328.

³⁾ V. Houděk: Loštice — rodiště Jana Havelky, r. 1891 — str. 48. Smlouva má 10 bodů — orig. uložen v arch. uničovském.

⁴⁾ G. Wolný: Markrafftenschaft Mähren V. 309.

majitel domů č. 115 a 116, purkmistr Jan Škurek z čísla 63 a konšel Jiří Karger z čísla 73. Všichni byli odsouzeni k tříměsíčnímu trestu vězení, který si odpykali v Uničově. Po odpykání trestu vrátili se do Loštic zklamáni nad neblahým sporem, kterým chtěli Loštice povznést k lepšímu životu a zachovati městečko českým.

Roku 1677 bylo v Lošticích 63 rodin českých a 33 rodin německých. Od roku 1674 vedla se loštická samospráva jen v jazyce německém při vzájemné korespondenci.

Frant. H e k e l e,
Mohelnice.

Z administrace Sborníku

Sledovat odpovědi těch, jimž zasíláme Sborník, je poučné, zajímavé a příznačné. — Krásný, ale též zakalený kaleidoskop.

Jen několik málo ukázek:

Prostý občan přijde a oznámí, že se dověděl o našem Sborníku a prosí o prodej jednoho výtisku. — S jakým nadšením a obdivem pročítá hned zde alespoň tituly článků a hlavně jména autorů.

Velmi slušně si počínal řed. Okresního a městského archivu Vyškov. Poněvadž Sborník již dostali přímo z nakladatelství, předává ředitel archivu z vlastní iniciativy Sborník Procházkovu okresnímu museu ve Vyškově a nám to pak oznamuje.

„Překrásně“ píše o našem Sborníku rada MNV v Bechyni (Sborník jsme zaslali museu v Bechyni): „Vracíme zpět, ježto správa musea nemá o publikaci zájem“.

Okresní archiv Příbram nám oznamuje: „Na adresu Městského musea v Příbrami poslali jste výtisk publikace svrchu uvedené. Vzhledem k tomu, že v Příbrami žádné museum neexistuje, zasláný výtisk podržel Okresní archiv Příbram a poukazuje vám současně příslušnou částku 20,— Kčs. — Publikaci jsme si ponechali hlavně pro její skvělý obsah, vyhovující všem požadavkům. — Blahopřejeme k edici a prosíme ještě o zaslání části I. z neznámého roku, abychom měli všechno. Byli jsme obsahem sborníku skutečně mile překvapeni a našli v něm i náměty pro svoje práce příští. Přejeme vám srdečně hojnost úspěchů a těšíme se na další svazky. — Gratulujeme. — Okresní archivář J. V. B.“

Odbor pro školství a kulturu rady ONV v A.: „... bohužel nedostatek finanční úhrady.“ Podobně píší i jiné střední a vyšší školy. Některé školy nemají ani v profesorských knihovnách místa pro naši, jinde tak hodnotně ceněnou, publikaci.

Příkladně nám pomohl vedoucí knihovny fil. fak. Mas. univ. v Brně Dr St. Z h á n ě l opraviv poskytnuv nám adresy a usnadnil tak distribuci. Kéž by jeho příklad našel následování.

V. D u s i l

Dotaz Výzkumného osvětového ústavu v Praze

Výzkumný osvětový ústav v Praze se na nás obrátil s následujícím dotazem:

V rámci ostatních svých úkolů Výzkumný osvětový ústav v Praze vyhledává, shromažďuje a studuje materiály o práci místních rozhlasů. Při tom se zajímá také o to, jak byly dříve na našem venkově rozšiřovány zprávy obecních úřadů, vrchností atd. Máme na mysli nejen obecní bubeníky, ale i jiné způsoby uvádění zpráv ve známost, jako jsou na př. rakovnické „paličky“, oběžníky a pod. Uvedené doklady a památky budou nám rovněž sloužit jako podklad pro připravovaný instrukční film a event. publikaci.

Naše vlastivědná musea shromažďovala právě poklady. Proto jsme se rozhodli obrátit se na vás s prosbou a dotazem:

1. Jsou vám známy jiné způsoby a technika rozšiřování zpráv na vesnici v minulosti?
2. Nemáte ve sbírkách svých nebo okresních vlastivědných museí nějaké doklady (písemný materiál, nebo dokonce nástroje) pro tuto potřebu?
3. Kdy u vás v kraji končily tradiční způsoby uveřejňování zpráv a začaly nové — místní rozhlas? Znáte záznamy a zápisy pamětníků, jak tuto novinku přijímali?

Věříme, že se vám podaří na vašem pracovišti nalézt takové doklady, které by nám mohly v naší práci pomoci. Prosíme vás, abyste nám v takovém případě napsali. Stejně rádi uvítáme i vaše upozornění na některé z OVM, které by mělo ve svých sbírkách podobný materiál. Rádi k vám v takovém případě zajedeme. Dopisy adresujte na Výzkumný osvětový ústav, Praha 12, Blanická 4. (k rukám s. Vl. K r e j č í).

Jsme přesvědčení, že ve spolupráci s vámi podaří se nám blíže objasnit a prozkoumat tuto zajímavou kapitolu z historie veřejného života v našich obcích.

Těšíme se na vaši zprávu a spolupráci.

Petr K o n e č n ý v. r.,
ředitel ústavu.

Prosíme čtenáře našich Zpráv a všechny vlastivědné pracovníky, kterým se naše Zprávy dostanou do rukou, aby nám laskavě pomohli zodpovědět tento dotaz. Dopisy adresujte na Krajské vlastivědné museum v Olomouci, Purkrabská ul. 2. Za každé upozornění vám už předem děkujeme.